

30.9.2022

Valtiovarainvaliokunta
sivistys- ja tiedejaosto
stiina.hyrri@eduskunta.fi

HE 154/2022

AMKE ry:n lausunto hallituksen talousarvioesityksestä vuodelle 2023

Vuoden 2023 hallituksen talousarvioesityksessä ammatilliseen koulutukseen esitetään valtionosuudeksi 1 032,8 M€, johon sisältyy 50 M€ kehysrahoituksen korotus. Oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpanon jatkaminen nostaa rahoitusta 9,2 M€. Indeksikorotus on aikaisempia vuosia suurempi 3,7 prosenttia eli 33,4 M€. Määräaikaista rahoitusta on yhteensä n. 38 M€ hoitoalan koulutuksiin. Kokonaisrahoitus on 2,055 miljardia euroa. Nimellinen kokonaisrahoitus nousee vuoteen 2022 verrattuna n. 17,5 M€. Koronakriisi vaikuttaa edelleen toimintaan oppimis- ja hyvinvointivajeen kirisemisessä, johon on vastattu tänä vuonna mm. toisessa lisätalousarviossa 26 M€ panostuksella.

Oppivelvollisuuden laajentaminen

Oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpanossa elokuussa alkoi toinen toimintavuosi. Uutena nivelvaiheen koulutusmuotona alkoi tutkintoon valmentava koulutus (TUVA), joka yhdisti perusopetuksen lisäopetuksen sekä ammatillisen lukioon valmentavat koulutukset. Ikäluokasta kaikille nuorille on tarjolla riittävästi aloituspaikkoja. Opiskelupaikkojen löytäminen kaikille hakijoille on sujunut pääosin hyvin pandemiasta huolimatta kaikkialla Suomessa. Suurin haaste on ollut vaativan erityisen tuen opiskelupaikkojen riittävydessä. Tähän ongelmaan on jo osittain vastattu. Paikkojen lisäämiseen ei ole kuitenkaan tarjottu lisärahoitusta vaan nykyisestä rahoituksesta on allokoitu suurempi määrä tähän tarkoitukseen. Käytännössä jatkuvan oppimisen koulutuksen osuudesta on leikattu.

AMKEN keväällä 2021 tekemän jäsenkyselyn mukaan ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 94 prosenttia pitää OKM:n arviota ammatillisen koulutuksen maksuttomuuden kustannuksista riittämättömänä. AMKE tekee uuden kyselyn oppivelvollisuuden vaikutuksista loppuvuonna. Kokonaisuudessaan rahoituksen riittävyttä on vielä vaikea arvioida, koska tietoa on kertynyt vielä varsin vähän ja esimerkiksi opiskeluvälineiden kierrätysastetta ei tiedetä. AMKE muistuttaa, että kustannukset tulee korvata hallitusohjelman lupauksen mukaisesti koulutuksen järjestäjille, koska nykyisten tietojen perusteella rahoitus on todennäköisesti riittämätön.

Osaavan työvoiman saatavuus, kohtaanto ja hoitoalan koulutus

Sosiaali- ja terveysalan perustutkintokoulutukseen eli lähihoitajakoulutukseen kohdennetaan budjetissa 30 M€ hoitajamitoituksen muutokseen varautumiseksi. Tähän mennessä rahoitusta on myönnetty yhteensä 86,5 M€. Varattu kokonaissumma vuosille 2020–24 on 116,5 M€. Väestön ikääntyminen lisää tarvetta hoitohenkilöstön lisäämiseen ja hoitajamitoituksen muutoksen myötä on arvioitu, että Suomeen tarvitaan lähivuosina 5 000 uutta lähihoitajaa, erityisesti vanhustenhoitoon.

Lähihoitajakoulutus on ollut aikaisemmin vetovoimainen tutkinto, mutta vanhustenhoitoon suuntautumisvaihtoehtona on vähemmän suosittu jo pidempään. Opiskelijamäärän lisäämistä on vaikeuttanut koronapandemia ja negatiivinen julkisuus. Viime vuonna uusia opiskelijoita aloitti enemmän kuin kertaakaan viimeisen 10 vuoden aikana (15 prosenttia yli 10 vuoden keskiarvon). Uusi lähihoitaja valmistuu vuositasolla reilut 10 000.

Talousarvioesityksessä esitetään lisäksi 7,8 M€ hoiva-avustajakoulutukseen työvoimakoulutuksena. Myös Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskukselle (JOTPA) esitetään 11,8 M€ hoiva-avustajakoulutukseen. AMKE:n näkemyksen mukaan tällainen rahoituksen pirstaleisuus lisää vain tarpeettomasti hallinnollista työtä. JOTPA:n toiminnan kohteena ovat työssä olevat ja työvoiman ulkopuoliset. On hyvin epätodennäköistä, että koko rahoitusta varten löytyisi uusia opiskelijoita, vaikka JOTPA:n rahoitus mahdollistaa esimerkiksi hakevan toiminnan ja laajemman kielikoulutuksen. AMKE pitää myös epä johdonmukaisena ja kyseenalaisena OKM:n linjausta, että tämän vuoden lähihoitajakoulutukseen suunnatussa rahoituksessa (43 M€) erikseen kielletään sen käyttäminen hoiva-avustajakoulutukseen.

AMKE muistuttaa, että myös muilla toimialoilla on työvoimapulaa, esimerkiksi Teknologiateollisuus ry on arvioinut syyskuussa 2021 osaajatarveselvityksessään, että ammatillisesta koulutuksesta valmistuneiden määrä tulisi yli kaksinkertaistaa, jotta alan työvoimatarpeeseen voitaisiin vastata.

Työvoima- ja kotoutumiskoulutus

Talousarvioesityksessä työ- ja elinkeinoministeriön hallinnon alalla ei-tutkintoperusteisessa työvoimakoulutuksessa ammatillinen koulutuksen osuus romahtaa 18,2 M€:oon viime vuoden 44,1 M€:sta (2021 55M€, 2020 67,7 M€). Toisaalta Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen rooli korvaa tätä toimintaa osittain, mutta sen kohderyhmänä ei ole työnhakijat vaan työvoiman ulkopuoliset ja työssä olevat. Kotouttamisen osuus pysyy lähes kuluvan vuoden tasolla 53,8 M€ (v. 2022 53,3 M€, 2021 55M€, 2020 60,4 M€).

Pandemiasta toipuminen on ollut työmarkkinoilla nopeaa. Kaikkialla Suomessa ja kaikilla toimialalla kärsitään osaajapulasta. Koulutus on tehokas keino parantaa työllisyyttä ja vastata kasvavaan työvoimapulaan. Ammatillisen koulutuksen rahoitusosuuden romahduttaminen vaikeuttaisi merkittävästi työllisyyspalveluiden saatavuutta. Lisäksi osaajia tulee saada työhön johtavan maahanmuuton avulla.

Tavoite nuorista 50 prosenttia suorittaa korkeakoulututkinnon

Ikäluokasta hieman yli puolet (52 %) jatkaa peruskoulun jälkeen lukiokoulutukseen. Viime vuonna uusista tutkinto-opiskelijoista 52 prosentilla oli ammatillisen koulutuksen tausta. Ammatillinen koulutus toteuttaa tehokkaasti jatko-opintoihin siirtymistä. Jatkossa on tärkeä kehittää yhdessä korkeakoulujen kanssa väyliä ammatillisesta korkeakoulutukseen. Toiseksi tulee varmistaa opiskelijan henkilökohtaisella opintopolulla riittävät valmiudet menestyä korkeakouluopinnoissa. AMKE muistuttaa, että myös toinen 50 prosenttia nuorista tarvitsee jatkuvaa oppimista ja osaamistason nostoa.

Tavoitteena TKI-toiminta 4 prosenttia BKT:sta

Hallitusohjelma on asettanut kunnianhimoisen tavoitteen nostaa TKI-toiminnan investointien osuuden neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta. AMKE kannattaa tavoitetta, ja muistuttaa että parlamentaarisen työryhmän johdolla tehtävässä kehittämistyössä tulee mahdollistaa koko TKI-ekosysteemin toimintaa, johon myös ammatillinen koulutus sisältyy.

AMKE teki keväällä 2022 jäsenkyselyn, jonka vastaajista 81 prosenttia kertoo tekevänsä TKI-toimintaa. Vastaajista 80 prosenttia arvioi TKI-toiminnan roolin kasvavan lähitulevaisuudessa. AMKE esittää, että rakennerahastojen arvonlisävero tulee kompensoida ammatillisen koulutuksen järjestäjille omarahoitusosuuden osalta kuten korkeakouluille.

Ammatillisen koulutuksen rahoituksen yleistilanne

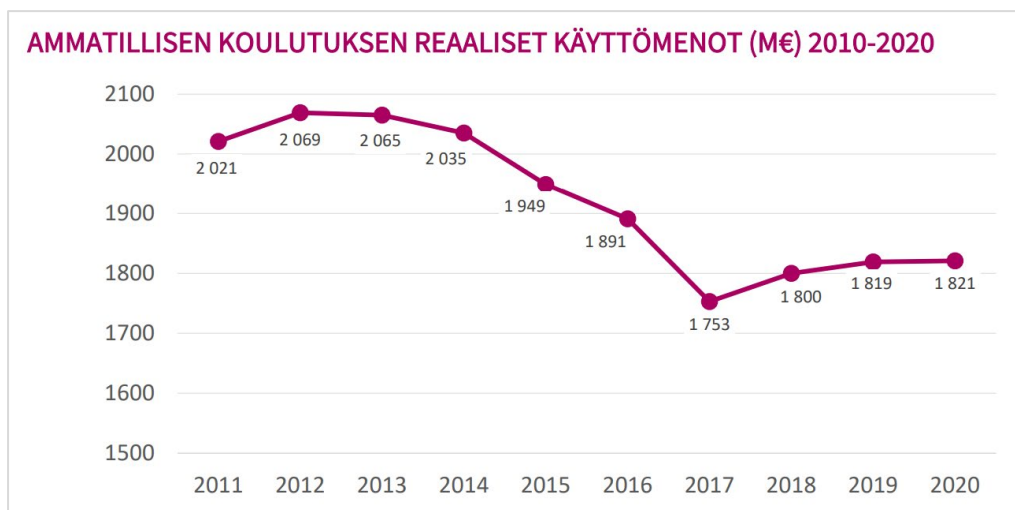
Hallituskaudella ammatillisen koulutuksen rahoitustilanne on parantunut jonkin verran. Koronakriisin aiheuttama oppimis- ja hyvinvointivaje yhdessä voimakkaan kustannusten nousun kanssa on haastavaa. Oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpano on vielä osittain kesken ja nyt OKM on esittämässä jälleen uudistuksia.

Toisen asteen rakenteellisen kehittämisen osana rahoitus on tarkoitus jakaa maksuttomuuden piiriin kuuluviin (alle 20-vuotiaat) ja jatkuvaan oppimiseen (+20-vuotiaat). Nuorille esitetään määräsääntelystä luopumista ja kertoimien muuttamista perus- ja suoritusrahoituksessa. Esitykseen liittyy rahoituksen kannalta ongelmia.

- 1) Rahoitusta tulee kehittää kokonaisuutena, ei osioimalla.
- 2) Eriytyvät rahoituskertoimet todennäköisesti aiheuttavat ristiriitaisia ohjausvaikutuksia, minkä seurauksena resurssien käyttöön syntyy tehottomuutta ja epätarkoituksenmukaisuuksia.
- 3) Esitys kasvattaa hallinnollista taakkaa.
- 4) Vaarana on, että tulevaisuudessa ikäluokkien pieneneminen luo automaatioleikkauksen alle 20-vuotiaiden koulutukseen.

Lausuntopalaute rahoituksen jakamisesta on erittäin kriittistä. AMKE vastustaa yhdessä monien sidosryhmien kanssa rahoituksen jakamista.

Rahoituksen määräaikaaisuudet, pirstaleisuus ja lukuiset rahoitushaut vaikeuttavat pitkäjänteisen toiminnan toteuttamista ja kehittämistä. AMKE esittää, että jatkossa rahoitus jaettaisiin pääosin yleiskatteellisina valtionosuuksina lukuisten hakukierrosten sijaan.



Ammattiosaamisen kehittämissyhdistys AMKE ry

Veli-Matti Lamppu
toimitusjohtaja

Saku Lehtinen
johtava asiantuntija

Lisätiedot: johtava asiantuntija Saku Lehtinen, 040 041 2057, saku.lehtinen@amke.fi